

בס"ד, ג' כסלו ה'תשע"ט

עין נתיבים

זכינו שנתיבי-עם בקע¹ בדרשותיו גם **עין נתיבים**, קרי: **מעין** נובע ושופע מים חיים המלמדנו כיצד להביט נכון ולהלך בבטחה בנתיבים השונים באורחות חיינו. ולהלך כמה מעינת מים אלה ואידך זיל גמור.

- א. לפקוח **עין** על חינוך הילדים
- ב. **עין** תחת **עין** – נותן לרשע רע כרשעתו
- ג. **המבט** אל העבר לעומת **המבט** על העתיד
- ד. לפקוח **עין** על הכשרות המזון
- ה. התבוננות עצמית – **עין שכלי**
- ו. **עין טובה** – **שימת-עין**
- ז. **עין חכמים**
- ח. מה טעם משה רבינו חי מאה ועשרים שנה?
- י. **כליון עינים**

א. חינוך הילדים²

צריכים לפקוח **עין** על חינוך הילדים, ולשמרם כאישון **עין**³ לחנכם אך ורק חינוך דתי שהוא בריא וחזק ולא חינוך חילוני שהוא חולני.
וכמו בדור ההוא כתוב בו: "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף"⁴, שתרגומו⁵: אתילידו ורכי יוסף. וכן הראב"ע מפרש 'ילדו' גדלו, להורות שלא חונכו חינוך ממלכתי לבד כ"א **ממלכתי דתי ע"פ רוח ישראל סבא**, שבזכות הבל שאין בו חטא של תשב"ר נגאלנו ממצרים...

ב. **עין** תחת **עין**⁶ - נותן לרשע רע כרשעתו⁷

הרב בדרשתו לשבת זכור⁸ הביא ההוא מעשה באותו מומר שחרה אפו על אותו הבן שויתר על רכוש גדול לטובת אחיו ובלבד שיזכה בס"ת שכתבו אביו. ומה עשה ברשעותו? הלך בחשאי ומחק את האות ע' בתיבת "ועבדתם" את ה' אלהיכם⁹ וכתב במקומה אות א' 'ואבדתם'. ונגלה אביו לאותו הבן בחלום והרגיעו שאותו מומר ישולם לו כגמולו. והנה בבוקר הלך ומצא ס"ת מתוקן כדבעי, והמומר קם משנתו **סתום עין**¹⁰, ככתוב: "עין תחת עין"⁵.

¹ ע"פ הכתוב בתהלים עד, טו : אתה בקעת מעין ונחל, אתה הובשת נהרות איתן.

² דרוש לשבת הגדול, שנת תשכ"ז.

³ תהלים ז, ח : שמרני כאישון בת עין, בצל כנפיר תסתירני.

⁴ בראשית נ, כג : וירא יוסף לאפרים, בני שלשים, גם בני מכיר בן מנשה, ילדו על ברכי יוסף.

⁵ תרגום אונקלוס על הפסוק הנ"ל.

⁶ ויקרא כד, כ.

⁷ מתוך הפיוט 'וגדל אלוקים ח'.

⁸ שנת תשי"ח.

⁹ שמות כג, כה : **ועבדתם**, את ה' אלהיכם, וברך את לחמך ואת מימיה, והסרתה מחלה מקרבך.

¹⁰ ע"פ האמור בבלעם: "ונאם הגבר שתם העין" (במדבר כד, ג).

ועפ"ז תירץ שם את הפסוקים במגילת אסתר: המן ביקש "יכתב לעבדים" שישראל יהיו לו לעבדים, אך בכתבי המלך נמצא "לאבדים"¹¹, א' תחת ע'. אמרה אסתר: "ואלו לעבדים נמכרנו"¹², דהיינו לפי התוכנית המקורית "החרשתי". וכששמע זאת המלך אחשורוש חרה אפו ואמר: "מי הוא זה ואי זה הוא, אשר מלאו לבו לעשות כן"¹³, דהיינו למחוק מ"לעבדים" ולכתוב "לאבדים" ונתגלגל הכל לטובה ונענש המן על כך.

ג. המבט אל העבר לעומת המבט על העתיד

הרב מלמדנו פרק חשוב באמונה אשר משרה בתוכנו הרבה עידוד ותקווה, ובלבד שנדע **להביט** אל עתידנו ולא נשקע בעברנו.

ובלשונו שם¹⁴:

כשאנו משימים **עין** על **העבר** של עמנו בגולה, אינו אלא חשף נאפלה¹⁵, בכל מקום שיש ליהודים קהילה, צורריו מררוהו וישטמהו¹⁶ ועננים כבדים התקדרו תמיד על שמי חיו...

ולעומת זאת, כשאנו מדברים על **עתידנו** אינו אלא לשון שמחה וכאשר הבטיח ה' כן יקום וכן יהיה ולא יפר בריתו אתנו, ואם כן שראינו ושמענו כל הצרות שבאו עלינו, בטח שגם ההבטחות שהובטחנו תתקיימנה ותבאנה במדה כפולה, שמרובה מדה טובה ממדת פורענות¹⁷. וכמו שזכינו בימינו **לראות** התחלת הגאולה כן יזכנו ה' **לראותה** בשלימותה.

ד. חיזוק הכשרות

בדרשה שנשא הרב בשבת תשובה¹⁸ קרא בדבריו לחזק את נושא הכשרות, כי ראה בתיקונו גם תשובה להתפרקות המוסרית והמחשבתית וכל זאת מתוך דאגה גדולה שחלילה מכשולים אלה יגרמו להאט את תהליך הגאולה.

בחיזוק עמוד הכשרות נצליח בע"ה להתגבר על ההתפרקות המוסרית ועל טמטום הלב, כי המאכלות האסורים – הדם, החלב, והטרף והחזיר וכיו"ב מטמטמים¹⁹ הלב ופורקים מאוכליהם עול המוסר והתוכחה ועל כל בית ישראל **לפקוח עין** על הלאו: "לא תאכל כל תועבה"²⁰. כל שתיעבתי לך הריהו בבל תאכל²¹.

¹¹ אסתר ג, ט.

¹² אסתר ז, ד: ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי...

¹³ אסתר שם, ה.

¹⁴ דרוש לשבת זכור, שנת תשכ"ב.

¹⁵ שמות י, כב: ויט משה את ידו על השמים, ויהי חשך אפלה, בכל ארץ מצרים שלשת ימים.

¹⁶ ע"פ בראשית מט, כג: וימררוהו ורבו, וישטמהו בעלי הצים.

¹⁷ תלמוד בבלי מסכת יומא דף עו עמוד א: וכי אי זה מדה מרובה, מדה טובה או מדת פורענות? הוי אומר: מדה טובה ממדת פורענות.

¹⁸ שנת תשי"ז.

¹⁹ על יסוד הפסוק - ויקרא יא, מג: אל תשקצו את נפשתיכם, בכל השרץ השרץ, ולא תטמאו בהם, ונטמתם בהם. ודרשו בגמ': אל תקרי "ונטמתם" אלא ונטמטם (תלמוד בבלי מסכת יומא דף לט עמוד א).

²⁰ דברים יד, ג.

²¹ תלמוד בבלי, מסכת עבודה זרה דף סו עמוד א.

ה. התבוננות עצמית – עין שכלי

פעמים שאדם מושפע יותר ומתפעל יותר דוקא אגב התבוננות עצמית בתוך עצמו ולא ע"י גורם שמחוצה לו. עקרון זה מלמדנו הנתיבי-עם דרך ביאור דברי הנביא ירמיהו במגילת איכה.

*"עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי, מִכָּל בְּנוֹת עִירִי"²². אחרי שהשתמש הנביא בשתי הבחינות הנמצאות (מה שהסביר קודם לכן : קריאת המקוננות וההתבוננות), נוכח לדעת שהנשים המקוננות לא פעלו עליו כמו **ההתבוננות של עצמו**, ולזה צעק מרה: *"עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי", שפעלה עלי יותר "מכל בנות עירי", שלטישת עין שכלי בהתבוננות "עוללה" ופעלה יותר "מכל בנות עירי", שהן המקוננות הנמצאות בעיר ...**

ו. עין טובה – שימת-עין

בדרוש²³ שדרש הרב לזכרה של אחותו חפצי-בה ז"ל, פתח במדרש²⁴ על שרה אמנו "שכל ימים שהיתה שרה קיימת היו דלתות פתוחות לרוחה, וכיון שמתה שרה פסקה אותה הרוחה". ובהמשך ביאר שמ"ש "דלתות פתוחות לרוחה", מרמז על **עין טובה, שימת-עין** על נכסי בעלה שלא לבזבזם בשה"י פה"²⁵.

וכך אמר על המנוחה ז"ל:

שכאשר העני היה מקיש בדלת, כבר היתה מושיטה לו עזרה אדיבה יותר ויותר מכדי יכלתה ויהי כמשיב ל"מאור" ששם בג"ע נשמתה תבריק ותאיר יותר ...

לאמר : **עין טובה** איננה רק נתינה ברוחב-לב, אלא גם נתינה מחושבת, קרי: **שימת-עין** לשמור גם על הקיים מפני בזבוז מיותר וללא תועלת.

ז. עין חכמים

בדרשת השבעה לפטירת הבחור העלוב אברהם נחמיאס ז"ל²⁶ הביא את המסופר באבות דר"נ²⁷ שכשמת בנו של ריב"ז נכנסו תלמידיו לנחמו... וכל חכם ניחמו בענין אחד. והסביר שם בשם מהר"י מינץ שחכמים אלו התייעצו ביניהם לנחמו בד' מיני תנחומים, שאם לא יתנחם בזה יש סיכוי שיתנחם בזה...

ובהמשך ביאר הרב ז"ל:

כן כל אלה ראו עין חכמים בעין שכלם, בבואם לנחם לריב"ז וכל אחד לקח אחת מארבע בחינות הנז' ...

עין של חכמה זאת העין הבוחנת ובודקת את המטרה ואת הדרך להגיע אל המטרה בצורה הטובה ביותר. וכאן באו החכמים לנחם ולעודד את ריב"ז באבלו,

²² איכה ג, נא.

²³ בפקידת החודש, ט"ז בשבט תרצ"ה.

²⁴ בראשית רבה (וילנא) פרשת חיי שרה פרשה ס.

²⁵ ר"ת: 'שבת היום, פסח היום'. ביטוי יהודי שמקורו בתלמוד, וביאורו: תירוץ סתמי/מומצא שבא לדחות בקשה כלשהי. "דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י" - היהודים משתמטים מהעבודה בתירוצים סתמיים, כאילו כל יום הוא יום חג כלשהו בו אסורים במלאכה (מגילה יג ע"ב).

²⁶ שנקטף באבו בט"ו באב תרצ"א, בירושלים.

²⁷ מסכתות קטנות, מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק יד.

חישובו החכמים בדעתם קודם בואם על התוכן הראוי וגם על האופן שבו ייאמר שלא תהיה חזרה מיותרת האחד על דברי חברו.

ח. מה טעם משה רבינו חי מאה ועשרים שנה?

²⁸ כתב בשם האר"י: משום שמשה היה תרומתו של עולם, שהעולם לא היה יכול להבראות **במידת הדין שהיא עין רעה**, ולא **במידת הרחמים** לבדה שהיא **עין טובה**, אלא שיתף הקב"ה מדה"ד עם מדה"ר²⁹ ובראו...

ואחר שנמצא קשר בין משה רבינו לענין התרומה, ממשיך הרב ולומד מדיני תרומה לענין חישוב שנותיו של משה:

ודין התרומה³⁰ הוא עין רעה – אחד מששים;
ועין יפה – אחד מארבעים;
ועין בינונית – אחד מחמישים = תרי ממאה.

ושית אלפי שנה הוּו עלמא³¹. נמצא שבכל אלף עשרים³².
תרומה מששת אלפים יוצא מאה ועשרים³³.
ולכך היו שנותיו של משה שהוא תרומת העולם מאה ועשרים ל"פ ול"י³⁴.

ט. לא המבט הצר אלא המבט הכולל - **בהעיפנו עין על מכלול מעשיו**

מתוך הדרוש שנשא הרב בס' חוקת בשנת תש"כ ביום הז' לפטירתו של הרה"ג הרב יוסף יצחק שלוש זצוק"ל.

ידועה לכל הידידות העמוקה והנפלאה שהיתה בין הרב עמרם זצ"ל לבין הרב יוסף שלוש זצ"ל וכל הדרשה מעידה על כך וצריכה היא לימוד על כל פרטיה, ומכל מקום שאבתי ממנה משפט אחד שקשור לנ"ל ויש בו לימוד גדול ללמדנו והוא **המבט הכולל** על האדם ולא ההתמקדות בפרט זה או אחר ואלו דבריו שם:

---

²⁸ בדרוש שדרש בעה"ק ירושת"ו בפקידת החודש של אמו הרבנית יוכבד, שנלב"ע ח' כסלו תש"ט.
²⁹ רש"י בראשית א, א ד"ה ברא אלקים - ולא אמר ברא ה', שבתחילה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, **הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין**, היינו דכתיב: "בְּיָוִם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרְצָךְ וְשָׁמַיִם" (להלן ב, ד).

³⁰ משנה מסכת תרומות פרק ד משנה ג : שיעור תרומה: עין יפה, אחת מארבעים. בש"א: משלשים. והבינונית, מחמשים; והרעה, מששים.

³¹ תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין דף צז עמוד א : אמר רב קטינא: **שית אלפי שני הוּו עלמא** וחד חרוב.

³² לפי עין בינונית, אחד מחמישים = 2%, הרי 2% מ-1000 = 20.

³³ $120 = 6 * 20$.

³⁴ לא פחות ולא יותר. עיי"ש בהמשך הדרשה שכל הנ"ל הוא אליבא דב"ה שעין בינונית הוא א' מחמישים, אבל אליבא דב"ש שעין בינונית הוא א' מארבעים, משה היה צריך לחיות ק"ן שנים (זהו ע"פ **התוספתא** תרומות (ליברמן) פרק ה הלכה ג). ועיי"ש עוד מה שתירץ בזה.

וע"ע בהכתב והקבלה דברים לד, ז : מביא בשם הגר"א לפי שהיה משה תרומתו של עולם, והבינוני אחד מחמישים, ועולה מן קיום העולם שהוא ששת אלפים שנה, אחד מחמישים, ימי חייו של משה מאה ועשרים שנה. **ואילמלא מי מריבה היה נותנים בעין יפה אחד מארבעים ואז היו שנותיו מאה וחמישים. לכן "ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום"** (דברים לד, ח) נגד שלשים שנה שנטלו ממנו, יום לשנה.

בהעיפנו עין על מכלול מעשיו ובתארנו את סגולותיו הנפשיות מתגלה לפנינו אישיות מרכזית הלופפת בזרועותיה כל חיי העדה המערבית בפרט ועדות המזרח בכלל.

י. כליון עינים

בנאום שנשא הרב בהנחת אבן הפינה לביה"כ לעולי צפון אפריקה בפתח-תקוה³⁵ תיאר וביאר את התנהגותו של אברהם אבינו לפני בואם של אורחיו ובבואם אליו וז"ל:

יושב לו בפתח האוהל ומחכה בכליון עין לאורחים עוברים ושבים, ובבואם אליו, הרעיש כל הבית בשבילם... וכל זה בא לו ע"י שהשכינה בתוכו, שאין השכינה אלא במקום שהקדושה מצויה.

אברהם אבינו בציפייה ותקווה דרוכה לפני קיום המצוה ובהתלהבות והתרגשות גדולה בקיומה.

אימתי יגיעו מעשינו כמעשה אברהם יצחק ויעקב...³⁶

אברהם תורגמן, אפרת

---

³⁵ אור ליום א' דר"ח כסלו תשכ"ה.

³⁶ ילקוט שמעוני תורה פרשת ואתחנן רמז תתל.